

Софија И. Мијовић
Даница Б. Недељковић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за германистику

УДК 811.112.2'373.611
811.163.41'373.611
DOI 10.46793/Uzdanica19.2.007M
Оригинални научни рад
Примљен: 1. октобар 2022.
Прихваћен: 11. новембар 2022.

ЕКСПРЕСИВНИ ИМЕНИЧКИ ДЕРИВАТИ СА СУФИКСОМ *-(L)ER* У НЕМАЧКОМ ЈЕЗИКУ И ЊЕГОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ¹

Айстпракѝ: У раду се на одабраном корпусу анализирају именички деривати суфикса *-ler* и *-er* у немачком језику и могућности њихове преводне еквиваленције у српском. Како је корпусном анализом забележен значајан број деривата наведених суфикса, истраживање је ограничено на експресивне деривате са генус-семом 'особа'. Ексерпирани примери су најпре подвргнути творбено-структурној анализи са циљем да се опишу сви творбени обрасци и морфемски елементи који учествују у њиховом грађењу, као и да се утврди који творбени и лексички процеси доводе до конституисања њиховог експресивног значења. Након спроведене формалне и семантичке анализе, контрастивна има за циљ да опише на који начин се успоставља еквиваленција на формалном, денотативном и конотативном нивоу, као и да ли је она на свим нивоима остварива.

Кључне речи: творба речи, експлицитна деривација, суфикс *-ler*, суфикс *-er*, експресивност, преводна еквиваленција, немачки језик, српски језик.

1. УВОД

Предмет истраживања представљају експресивни именички деривати суфикса *-ler* и *-er* у немачком и њихови преводни еквиваленти у српском језику. Будући да представљају полифункционалне суфиксе, широког значењског опсега, контрастивна анализа обухвата само њихове експресивне деривате са генус-семом 'особа'. Уска повезаност два суфикса проистиче из чињенице да је суфикс *-ler* некада представљао морфемску варијанту суфикса *-er*. Иако је германистичка литература сагласна да *-ler* у савременом немачком језику има статус самосталног суфикса, постоје и експресивни деривати суфикса *-er* чија

¹ Истраживање спроведено у раду финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години број 451-03-68/2022-14/200198).

се основа завршава на *-l*, те наизглед долази до преклапања, тј. фонолошког привида да је реч о идентичним структурама. Циљ нашег истраживања јесте да утврдимо разлике и сличности између описаних творбених конструкција, могућности њихове дистрибуције са творбеним основама, као и могућности преводне еквиваленције у српском.

Спроведена контрастивна анализа заснована је на дериватима издвојеним из референтних једнојезичних и двојезичних речника оба језика: *Duden Universalwörterbuch* (Дуден), *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* (ДРНЈ) *Rückläufiges Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache* (Е. Матер), *Deutsch-kroatisches Universalwörterbuch (НХУР)*, *Речник Мајџице српске* (РМС) и *Обрајини речник српскога језика* (М. Николић). Примери из немачког језика преузети су и са сајта <https://de.wordhippo.com/de>.

2. СУФИКС *-LER*

Творбене конструкције са суфиксом *-ler* се у германистичкој литератури разматрају у оквиру експлицитне деривације и то као творбени образац који се, посматрано са дијахроног аспекта, развио из продуктивног полифункционалног обрасца са суфиксом *-er*. Коментаришући порекло датог суфикса аутори су сагласни да је првобитно било речи о суфиксалној варијанти морфеме *-er* (Кунхолд и др. 1975: 34, 376; Баесков 2002: 140). Стога се у оквиру разматрања о пореклу суфикса *-ler* најпре полази од фонолошких фактора који су довели до његовог постепеног осамостаљивања у инвентару творбених морфема немачког језика. Наиме, током периода средњевисоконемачког латерално *l* припадало је именичкој основи која се комбиновала са суфиксом *-er* (mhd. *satel-er*), да би током исте фазе развоја немачког језика дошло до губитка ненаглашеног вокала *e* у другом слогу, што резултира измењеном фонетском структуром датих деривата (mhd. *satl-er*) (Јоде 2006: 98; Флајшер, Барц 2012: 207; Баесков 2002: 141). Тиме првобитно тросложни деривати средњевисоконемачког језика постепено постају двосложни у нововисоконемачком. Морфолошки посматрано, *l* у датом периоду и даље припада творбеној основи, док истовремено представља фонетску целину са суфиксом *-er*. В. Флајшер и И. Барц (2012: 207) сматрају да је управо померањем границе слога (nhd. *Sattler*) дошло до стапања латералног консонанта *l* и суфикса *-er*, а тиме и до настанка самосталног суфикса *-ler* чија је улога у савременом немачком језику вишеструка. Кунхолд и др. (1975) као и В. Флајшер и И. Барц (2012) заступају мишљење да је до осамостаљења овог суфикса дошло услед фонетске мотивисаности, али указују и на нове комбинаторне могућности које су изнедриле и друге функције:

– Употребом суфикса *-ler* (уместо *-er*) у лексемама попут *Nebenfächler* и *Zuchthäusler* избегава се хомонимија са облицима множине именица у њиховим творбеним основама: *das Nebenfach* → *die Nebenfächer* и *das Zuchthaus* → *die Zuchthäuser*.

– У прилог чињеници да *-ler* у савременом немачком језику има статус самосталног суфикса говори његова дистрибуција са творбеним основама које се не завршавају на латерално *l*, као у примерима *Sportler*, *Tischler*, *Postler* итд. За разлику од суфикса *-er* који гради првенствено девербалне именице, суфикс *-ler* се готово увек везује за именичке основе. Тако, у примеру именице *Gewinner* (срп. 'добитник') и њене парафразе (*jemand, der gewinnt*) видимо да значење проистиче из глаголске основе, тј. глагола *gewinnen*, док се у примеру именице *Gewinnler* → *jemand, der (auf unmoralische Weise) aus etw. seinen Nutzen zieht* (срп. 'профитер') значење конституише из именичке основе *Gewinn* (срп. 'добитак', 'профит').

– Баесков (2002: 146) наводи и да је процес осамостаљивања суфикса *-ler* потпомогла и појачана продуктивност глаголског суфикса *-eln*, као и њихових именичких деривата насталих током периода средњевисоконемачког, који су уједно представљали и базу са стварање именица класе *nomina agentis*.

Семантичка класификација у стручној литератури упућује на постојање три групе деривата: у мањем броју граде називе за *животиње* (нпр. *Warmblütler*, *Gliederfüßler*, *Tausendfüßler*) и *биљке* (нпр. *Doldenblütler*, *Korbblütler*), а примарно означавају особе (Лоде 2002: 99; Флајшер, Барц 2012: 207). Именице са генус-семом 'особа' могу се односити на различита занимања (нпр. *Künstler*), типичне активности (нпр. *Sportler*), физичке карактеристике (нпр. *Schwergewichtler*), припадност одређеној организацији или групи (нпр. *Geheimdienstler*) или одређеност према месту становања (нпр. *Dörfler*).

Анализирани модел показује тенденцију ка грађењу именица негативне, првенствено пејоративне конотације. Пејоративност се не остварује само код деривата код којих је она садржана у самој творбеној основи (нпр. *Hinterwälder*), већ и код оних које код говорника изазивају позитивне асоцијације (нпр. *Versöhnler*) (Флајшер, Барц 2012: 207). Постоје различита мишљења о пејоративном потенцијалу датог суфикса, стога је рад усмерен на његово тачно утврђивање.

3. СУФИКС *-ER*

Суфикс *-er* представља један од најпродуктивнијих суфикса немачког језика када је реч о творби именичких деривата. То доказује и велики број творбених образаца у којима учествује, као и могућност дистрибуције

са најразличитијим основама (Кунхолд и др. 1975: 62; Флајшер, Барц 2012: 201–207; Флајшер, Барц 1995: 151–156; Лоде 2006: 94–98). Као резултат тих процеса настају многобројна творбена значења и семантички обрасци. Детаљан приказ творбено-семантичких могућности датог суфикса превазилази би обим овог рада, те ће наша анализа бити усмерена на његове експресивне деривате код којих долази до привидног преклапања са дериватима суфикса *-ler*. Наиме, реч је о дериватима чију творбену основу чине глаголи са инфинитивима на *-(e)ln*, попут *Nörgler*, *Grantler*, *Pinkler* итд. Структурна анализа показује да латерално *l* представља завршни консонант инфинитивне основе која је у датим примерима реализована као творбена основа: *nörgeln* + */-er/* = *Nörgler*, *granteln* + */-er/* = *Grantler*, *pinkeln* + */-er/* = *Pinkler*. Из претходног се може закључити да, морфолошки посматрано, латерално *l* припада основи, а фонолошки гради слог са суфиксом *-er*.

Према постојећој германистичкој литератури суфикс *-er* представља стилски неутралан творбени елемент. Ипак, систематичан опис његових експресивних деривата у стручној литератури изостаје. У раду се стога полази од претпоставке да је експресивно значење датих деривата условљено стилском маркираношћу саме творбене основе, што ће и бити доказано даљом анализом.

4. ЕКСПРЕСИВНИ ИМЕНИЧКИ ДЕРИВАТИ ИЗВЕДЕНИ ПОМОЋУ СУФИКСА *-LER* У НЕМАЧКОМ ЈЕЗИКУ

Нашим корпусним истраживањем утврђено је да мање од петине експерираних именичких деривата на *-ler* представља експресивне лексичке јединице са денотатом *човек*. Од укупно 149 примера забележених у корпусној грађи, 27 представљају именице експресивног регистра, и од њих свега 14 има пејоративни карактер. Поред стилски немаркираних именица, анализом нису обухваћене ни застареле именице (нпр. *Anrechtler*, *Sommerfrischler*, *Zuchthäusler*), као ни оне које су у процесу застаревања (нпр. *der Zivildienstler*).

На корпусу су се као експресивни деривати суфикса *-ler* издвојиле следеће лексеме различитих стилских обележја: *Abstinzler* (разг. пеј.), *Intelligenzler* (разг.), *Eigenbrötler* (пеј.), *Doppelzüngler* (пеј.), *Geheimdienstler* (разг.), *Freiberufler* (разг.), *Giftler* (разг.), *Protestler* (разг. пеј.), *Wochenendler* (разг.), *Unterweltler* (разг.), *Versöhnler* (пеј.), *Schwegewichtler* (разг. шаљиво), *Deutschtümler* (пеј.), *Provinzler* (разг. пеј.), *Alternativler* (жаргон), *Hinterwäldler* (подругљиво), *Ehrgeizler* (пеј.), *Kompromissler* (пеј.), *Umzügler*, *Kriegsgewinnler* (пеј.), *Ostler* (пеј.), *Westler* (разг. пеј.), *Postler/Pöstler* (разг.), *Taxler* (разг.), *Umstürzler* (пеј.), *Outwachler* (разг.) и *Hinterbänkler* (пеј.).

Уколико се класификација врши на основу категоријалне припадности основе, издвајају се два творбена обрасца: ИМЕНИЦА + */-ler/* и ГЛАГОЛ +

/-ler/, при чему је други потврђен на свега два забележена примера у корпусу: *Umstürzler* и *Versöhnler*. Творбена структура лексеме *Umstürzler* може се чак посматрати двојачко: као девербални дериват (*umstürzen* + /-ler/) или деноминални дериват (*Umsturz* + /-ler/) (Флајшер, Барц 2012: 208). Дато стање упућује на оправданост тврдњи неких аутора да је реч о превасходно деноминалном суфиксу.

Са друге стране, анализа упућује на структуралну разноликост када је у питању критеријум сложености творбене основе. Наиме, као творбена основа именичких деривата са суфиксом *-ler* издвајају се симплекси (нпр. у примерима *Giffler*, *Ostler*, *Westler*, *Postler/Pöstler*, *Taxler*), деривати (нпр. *Abstinenzler*, *Deutschtümler*), сложенице (нпр. *Doppelzungler*, *Geheimdienstler*, *Kriegsgewinnler*, *Schwergewichtler*, *Wochenendler*), фразе (*Freiberufler*, *Hinterwäldler*, *Hinterbänkler*, *Outwachler*). Творбене основе могу бити како домаће лексеме, тако и позајмленице. Квантитативна анализа је показала да су основе у виду симплекса ређе, те да преовладавају вишеморфемске творбене конструкције (деривати и сложенице), а неретко као основе фунгирају и фразе. То потврђује и стање у литератури, будући да В. Флајшер и И. Барц (2012: 207) и Х. Баесков (2002: 144) такође констатују да суфикс *-ler* има тенденцију ка дистрибуцији са морфолошки комплекснијим основама.

Анализа грађе указује на семантичку хомогеност дате групе експресивних деривата. Без изузетка именују особе за које је специфична одређена радња, особина, склоност, припадност одређеној групи, начин размишљања итд., а да притом она није експлицитно наведена (Баесков 2002: 155). Именица у основи имплицира садржај који је негативно процењен од стране говорника, иако се као основе углавном јављају стилски немаркиране лексеме. Тиме се конституентски однос може означити као непровидан. Путем парафразе открива се семантичка позадина датих значења, као у примерима *Provinzler* → 'Person, deren Denkart provinziell (für die Provinz charakteristisch; von geringem geistigem, kulturellem Niveau zeugend) ist' (уп. Дуден) или *Alternativler* → 'Anhänger einer alternativen (hier: im Gegensatz zu einer etablierten Norm oder Vorgehensweise stehend, handelnd) Lebensauffassung, Politik, Kultur o. Ä.' (уп. Дуден). У неким примерима је та веза са аспекта данашњег језика слабо видљива јер је мотивисана номинацијама које данас нису у употреби, као у примеру: *Eigenbrötler* → 'Person, die sich absondert, ihre Angelegenheiten für sich allein und auf ihre Weise erledigt und andern in ihrem Verhalten merkwürdig erscheint' – мотивисаност је проистекла из ознаке за младиће који су били самостални, тј. „сами пекли свој хлеб” (нем. 'Jungeselle, der sein eigenes Brot backt') (уп. Дуден). Асоцијативним путем, дакле преко именичке основе, повезује се њено значење са одређеним радњама, особинама, и склоностима карактеристичним за дату особу, а које нису у складу са прототипичним очекивањима или системом стандарда и норми које важе у датом језичком колективу говорника (Ристић 2004: 48), па стога бивају и негативно евалуиране.

4.1. ЕКСПРЕСИВНИ ИМЕНИЧКИ ДЕРИВАТИ ИЗВЕДЕНИ ПОМОЋУ СУФИКСА *-LER* У НЕМАЧКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ

Контрастивном анализом утврђено је да су најфреквентнији преводни еквиваленти суфикса *-ler* у српском именички деривати са суфиксима *-јак*, *-аш*, *-ац*, *-чина*, док секундарну и мање бројну групу представљају еквиваленти у виду именичких фразе, као и денотативне лексеме.

4.1.1. СУФИКС *-(j)AK* КАО ЕКВИВАЛЕНТ СУФИКСА *-LER*

Најфреквентнију групу преводних еквивалената у српском чине именички деривати са суфиксом *-јак*. Наиме, у корпусној грађи потврђено је укупно 6 деривата овог типа: *der Abstinenzler* = ӣпрезвeњак (*ӣпрезвен* + *јак*), *der Intelligenzler* = учењак (*учен* + *јак*), *der Eigenbrötler* = особењак (*особен* + *јак*), *Doppelzüngler* = дволичњак (*дволич(а)н* + *јак*), *der Geheimdienstler* = безбедњак (*безбег(а)н* + *јак*), *der Freiberufler* = слободњак (*слобод(а)н* + *јак*). Суфикс *-јак* се у свим примерима јавља као палатална варијанта суфикса *-ак* (Клајн 2003: 31; Бугарски 2006: 61), док је гласовна промена фонолошки условљена завршним сугласником саме основе (*-јак* → *-њак*). За разлику од полазних јединица у немачком језику, суфикс *-јак* се везује за придевске основе, а крајњи резултат датог творбеног процеса представљају именички деривати у значењу „особе која поседује особину изражену придевом” (Клајн 2003: 31). Према семантичком критеријуму дате примере можемо поделити у две групе. Прву представљају деривати са придевском основном која носи значење карактерне особине (попут *ӣпрезвeњак*, *учењак*, *особењак*, *дволичњак*), док другу групу издваја детерминисаност основе према сектору професионалног делања (*слободњак*, *безбедњак*). Као и у немачком, код ових именица запажамо непровидан семантички однос између основе и самог суфикса. Тако придеви *слободан* и *безбедан* не указују на особину саме особе, већ на битне аспекте одређене професије: *слободњак* → *слободан* *умей̄ник* или *ӣрӣӣадник* *грӯе ӣрофесије*, *безбедњак* → *ӣрӣӣадник* (*ӣајне*) *службе безбеднос̄ӣи*. Из претходног се може закључити да се на контрастивном плану еквиваленција успоставља у оквиру истог творбеног модела (суфиксације), али да запажамо различите творбене обрасце: *именица* + */-ler/* у немачком и *ӣрӣгев* + */-јак/* у српском језику. Р. Бугарски (2006: 50) указује на „велики продуктивни потенцијал” суфикса *-јак*, нарочито у творби експресивне лексике „са жаргонским призвуком”. Будући да у примерима преовлађују неутралне основе, можемо закључити да је сам суфикс носилац категорије експресивности попут суфикса *-ler* у немачком, те да долази до успостављања конотативне еквиваленције.

4.1.2. СУФИКС *-аш* КАО ЕКВИВАЛЕНТ СУФИКСА *-LER*

У немачком језику шест експресивних деривата са суфиком *-ler* за еквивалент у српском има изведенице са суфиксом *-аш*. У ту групу се убрајају: *Giftler = гроџаш / гроџераш*, *Protestler = миџинџаш*, *Wochenendler = викендаш*, *Unterweltler = мафијаш*, *Versöhner = сџоразумаш* и *Schwergewichtler = џеишкаш*. Суфикс *-аш* је један од продуктивнијих суфикса српског језика када је реч о творби новијих жаргонизама (Бугарски 2006: 72; Клајн 2003: 68). Као што примери показују, везује се за именичке основе, углавном страног порекла, као у примерима *миџинџаш*, *викендаш*, *мафијаш* и *гроџераш*. Управо код ових примера долази до успостављања формалне еквиваленције, будући да у оба језика запажамо деноминалне деривате, тј. лексичке јединице са твобеним обрасцем *именица + суфикс*. Неподударност творбених образаца бележимо у примеру девербалног деривата *Versöhner* и деноминалног деривата *сџоразумаш*, будући да се немачки суфикс додаје на глаголску, а српски на именичку основу. Формална еквиваленција изостаје и у примеру *Schwergewichtler = џеишкаш* будући да творбену основу у немачком представља именичка сложеница, док је у српском реализован придев.

Сви анализирани еквиваленти у српском имају денотат *особа* и углавном потврђују наводе Бугарског (2006: 72–73) да суфикс *-аш* упућује на обележја личности односно карактера, друштвену активност или припадност некој друштвеној групи која је са призвуком ироније, омаловажавања и подругљивости негативно евалуирана од стране говорника.

4.1.3. ОСТАЛИ СУФИКСИ КАО ЕКВИВАЛЕНТИ СУФИКСА *-LER*

Корпусном анализом издвојена су три примера именичких деривата са суфиксом *-(ч)ина* са којима две полазне јединице немачког језика успостављају преводну еквиваленцију: *Deuschtümler = швајџина*² и *Provinzler = џросџачина / селџачина*. У немачким дериватима јављају се неутралне основе (*Deuschtum* и *Provinz*), а њихова пејоративност проистиче из суфикса *-ler*. С друге стране, лексеме *швајџина*, *џросџачина* и *селџачина* не само да се граде уз помоћ аугментативног суфикса *-чина* већ је њихова пејоративност нарочито изражена значењем именичких основа *Шваба*, *џросџак* и *селџак*. Стога, можемо закључити да се у датим примерима еквиваленција остварује како на формалном, тако и на кононативном плану.

² Код Клајна (2003: 103) наилазимо и на лексему *Швабурина*, тј. именички дериват суфикса *-урина*, који може бити реализован као преводни еквивалент немачке именице *Deuschtümler*. Као и у случају суфикса *-(ч)ина*, реч је о аугментативном суфиксу, али са израженијом пејоративном семантичком компонентом, те такође можемо забележити случај формалне и кононативне еквиваленције.

У корпусу су потврђена и три примера деривата са суфиксом *-ац* у функцији преводних еквивалената немачких деривата са *-ler*: *Provinzler* = *ѝровинцијалац*, *Alternativler* = *алиѝернаѝивац* и *Hinterwddler* = *ѝримѝивац*. Анализиране немачке лексеме имају различита стилска својства забележена у речнику – *Provinzler* (разг. пеј.), *Alternativler* (разг./сленг) и *Hinterwddler* (подругљиво) – као и различиту творбену основу. Деривати *Provinzler* и *Alternativler* настали су додавањем суфикса на именичку основу, односно у случају друге лексеме на окрњену основу (нем. *Alternative*), док се у основи именице *Hinterwddler* налази предлошка фраза (*!hinter dem Wald/ + /-ler/*). Све три лексеме карактерише непровидна семантичка веза творбених конституената. Наиме, реч је о именицама које означавају особу која има одређени (често негативно оцењени) начин делања или размишљања типичан за именицу у основи, попут *Hinterwddler* → 'jemand, der provinziell ist; jmd., der ber etw. (Neues) schlecht oder gar nicht informiert ist'. Према И. Клајну (2003: 51–53), суфикс *-ац* представља творбени елемент са „општим релационим значењем који са придевским основама именује носиоца особине означене придевом”. Наведене лексичке јединице представљају изведенице од придева страног порекла са којим се дати суфикс неретко комбинује, а притом долази до редуковања творбене основе: *ѝровинцијалан + ац = ѝровинцијалац*, *алиѝернаѝиван + ац = алиѝернаѝивац*, *ѝримѝиван + ац = ѝримѝивац*. Према РМС, лексеме *ѝримѝивац* и *алиѝернаѝивац* немају стилско обележје, док лексема *ѝровинцијалац* припада пејоративном стилском слоју. На основу претходно наведеног можемо забележити непударност творбених структура у немачком и срском језику, али и остваривање денотативне еквиваленције, док је конотативна реализована само на примеру лексеме *ѝровинцијалац*.

4.1.4. ДРУГЕ МОГУЋНОСТИ ПРЕВОНЕ ЕКВИВАЛЕНЦИЈЕ

Корпусна анализа показала је да се услед изостанка формалне еквиваленције денотативно значење полазних једница језика циља (овде немачког) може пренети уз помоћ именичке фразе са нуклеусом *особа* као у следећим примерима: *Ehrgeizler* = *особа склона (ѝреѝераној) амбицији*, *Kompromissler* = *особа склона компромису* и *Umzugler* = *особа склона селидбама*. Примећујемо да се именица која представља творбену основу немачке лексеме у срском јавља у оквиру сателита нуклеуса *особа*, тј. као допуна у дативу придева *склон*. Дати придев у значењу 'који нагиње, који има склоност према чему' (РМС: 1206) указује на одређену особину или радњу специфичну за особу именовану у нуклеусу. Тиме долази до успостављања денотативне еквиваленције, док формална и конотативна изостају.

Именичка фраза се јавља као преводни еквивалент и у случају немачких лексема *Ostler* и *Westler* које означавају географску припадност, односно становнике некадашње Источне и Западне Немачке: *Ostler* = *исѝочни Шваба*

и *Westler* = *зајагни Шваба*. Нуклеус именичке фразе представља негативно конотирана лексичка јединица у српском језику са значењем особе (пеј. *Шваба*), чиме се успоставља еквиваленција са немачким суфиксом */-ler/*, док сателити у виду придева *исјочни / зајагни* успостављају еквивалентан однос са немачким базама *Ost / West*.

У корпусу немачког језика издвојено је пет лексема код којих се у српском успоставља само денотативна еквиваленција: *Postler/Pöstler* = поштар, *Taxler* = таксиста, *Umstürzler* = превратник, *Outwachler* = линијски судија, *Hinterbänkler* = неактивни посланик, *Kriegsgewinnler* = ратни профитер.

5. ЕКСПРЕСИВНИ ИМЕНИЧКИ ДЕРИВАТИ ИЗВЕДЕНИ ПОМОЋУ СУФИКСА *-ER* У НЕМАЧКОМ ЈЕЗИКУ

Корпусном анализом издвојено је 19 експресивних деривата са суфиксом *-er* и творбеном основом која се завршава на консонант *-l*: *Knobler* (разг.), *Trödler* (разг. пеј.), *Nörgler* (пеј.), *Stichler* (пеј.), *Schwafler* (разг. пеј.), *Schnuffler* (разг. пеј.), *Dudler* (разг. пеј.), *Mäkler* (разг. пеј.), *Lobhudler* (пеј.), *Sudler* (разг. пеј.), *Frömmel* (пеј.), *Quengler* (разг.), *Fasler* (разг. пеј.), *Picheler* (разг.), *Pinkler* (жаргон), *Grantler* (разг.) и *Schummler* (разг.). Творбеном основу свих анализираних лексичких јединица представља глагол на *-eln* са експресивним значењем. Експресивност творбене основе условљава експресивност девербалне именице, док је суфикс *-er* стилски немаркиран и носилац семе 'Person'. Реч је о девербативним именичким дериватима који именују особу за коју је карактеристична радња изражена глаголом у творбеној основи, те се могу сврстати у класу *nomina agentis*: 'Person, die die verbale Handlung ausführt'.

5.1. ЕКСПРЕСИВНИ ИМЕНИЧКИ ДЕРИВАТИ ИЗВЕДЕНИ ПОМОЋУ СУФИКСА *-ER* У НЕМАЧКОМ ЈЕЗИКУ И ЊИХОВИ ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ

Резултати контрастивног истраживања показали су да су сви преводни еквиваленти датог суфикса у српском реализовани у виду именичких деривата. Најфреквентнију групу чине деривати суфикса *-ло*, а затим у готово једнаком проценту деривати суфикса *-ац* и *-ко*, и на крају један пример са суфиксом *-ор*.

5.1.1. СУФИКС *-ло* КАО ЕКВИВАЛЕНТ СУФИКСА *-ER*

Именички деривати са суфиксом *-ло* потврђени су као преводни еквиваленти девет наредних лексичких јединица: *Schwafler* = *блебетијало*, *Nörgler* = *џанџризало*, *brungalo*, *Knobler* = *мозјало*, *Trödler* = *ошезало*, *Stichler* = *џогбагало*, *Schnüffler* = *њушкало*, *Dudler* = *џиџљало*, *Mäkler* = *џунђало* и *Picheler* = *локало*. Као и код полазних јединица немачког језика, у српском се дати суфикс додаје на глаголске основе у форми инфинитивних основа: *блебетијати* + */-ло/* = *блебетијало*, *џанџризати* + */-ло/* = *џанџризало* итд. Стога можемо рећи да се између јединица два језика остварује формална еквиваленција. Девербални деривати са суфиксом *-ло* се у литератури сврставају у класу агентивних именица конотативног значења (Клајн 2003: 149). У свим примерима као денотат јавља се особа за коју је карактеристично стално, пречесто или претерано вршење одређене радње. Будући да су негативно евалуиране радње именоване у творбеној основи, и као такве често пејоративно означене, може се закључити да се у контрастираним дериватима реализује како денотативна, тако и конотативна еквиваленција.

5.1.2. СУФИКС *-ац* КАО ЕКВИВАЛЕНТ СУФИКСА *-ER*

Контрастивном анализом издвојено је пет преводних еквивалената са суфиксом *-ац* у српском језику: *Lobhudler* = *ласкавац*, *Quengler* = *џмиздравац*, *Sudler* = *џриљаваци*, *шламјаваци*, *Trödler* = *џриљаваци* и *Frömmeler* = *бојомољаци*. У четири примера еквивалентне структуре имају творбени образац ПРИДЕВ + */-ац/* (*ласкавац*, *џмиздравац*, *шламјаваци*, *џриљаваци*), при чему се као творбене основе јављају придевски деривати са суфиксом *-ав*. Семантички посматрано, именују „оног који има особину изражену придевом” (Клајн 2003: 53), при чему се као основе јављају негативно вредноване особине (*ласкав*, *џмиздрав*, *шламјав*, *џриљав*). Само један еквивалент из ове групе има творбени образац ГЛАГОЛСКА ФРАЗА + */-ац/* (*бојомољаци* ← *молити Бога* + */-ац/*), при чему се глаголском фразом изражава радња која се услед честог и понављаног вршења негативно евалуира. Будући да полазне јединице имају творбену структуру ГЛАГОЛ + */-ер/*, можемо закључити да у наведеним примерима изостаје формална еквиваленција.

5.1.3. СУФИКС *-ко* КАО ЕКВИВАЛЕНТ СУФИКСА *-ER*

Трећу групу преводних еквивалената која се издвојила анализом корпуса представљају деривати суфикса *-ко*: *Pinkler* = *џишманко*, *Quengler* = *џми-*

здравко, *Fasler* = *брбљивко*, *Grantler* = *мрзовољко*³. Наведени деривати представљају резултат творбеног обрасца ПРИДЕВ + /-ко/, те се запажа творбена неподударност са дериватима немачког језика. Придевске основе именују одређену лошу особину са афективним призвук⁴ (*уџишан*, *мрзовољан*, *цми-здрав*, *брбљив*), али, према И. Клајну (2003: 141), хипокористичан карактер овог суфикса утиче на шалвив (пре него пејоративан) призвук датих лексема.⁵

5.1.4. ОСТАЛИ ТИПОВИ ПРЕВОДНИХ ЕКВИВАЛЕНАТА

Контрастивном анализом потврђен је свега један пример са суфиксом *-or* као еквивалент немачких лексема: *Schummler* = *муљайџор*. Дати пример може се сматрати изведеницом од експресивног глагола⁶ (*муљайџи* + /-ор/ = *муљайџор*), те се може сврстати у класу жаргонизама попут *џребайџор*, *дрмајџор*, *шљакајџор* и сл. (Клајн 2003: 249). Стога се у датом примеру остварују сва три типа еквиваленције.

6. ЗАКЉУЧАК

Истраживање је показало да се у творби експресивних деривата суфикс *-ler* готово увек везује за именичке основе. У прилог томе говори чињеница да је глаголска основа забележена у свега два примера. Са друге стране, суфикс *-er* се у истраженим творбеним конструкцијама комбинује само са глаголским основама. Оба суфикса граде именичке деривате са денотатом 'особа' експресивног значења, али се везују за основе различите категоријалне припадности, те можемо рећи да представљају комплементарне суфиксе немачког језика. На основу раније спроведеног истраживања можемо тврдити и да је суфикс *-ling* њихов трећи комплементарни суфикс, будући да у немачком језику гради експресивне деривате у значењу 'особе' комбинујући се првенствено са придевским основама (Недељковић, Мијовић 2020).

Семантичка анализа је показала да у претходно описаним творбеним конструкцијама суфикс *-ler* преузима улогу носиоца денотативне семе 'особа', као и конотативна својства чак и када се везује за стилски немаркиране основе. Насупрот томе, суфикс *-er* фунгира као носилац денотативне семе,

³ У датом примеру долази до редукције придева у творбеној основи: *мрзовољан* + /-ко/ = *мрзовољко*.

⁴ Према М. Лалић (2012: 138), она „проистиче из субјективног става говорника према именованом појму”.

⁵ На слична запажања наилазимо и код преводних еквивалената суфикса *-ling* (Недељковић, Мијовић 2020: 341).

⁶ С. Бабић (2002: 314) наводи да се уз помоћ суфикса *-or* ретко изводе именице са глаголском осномом и да се чешће јавља уз стране творбене основе него домаће.

али конотативни потенцијал читавог деривата проистиче из самих творбених основа са којима се дати суфикс комбинује. Оно што изненађује јесте мали број потврда пејоративних деривата са суфиксом *-ler* (свега 14 од 149 укупно забележених примера), те се не може говорити о јаком пејоративном потенцијалу датог суфикса. Анализа је потврдила да већински гради неутралне агентивне именице, док експресивни деривати представљају периферну групу.

Са аспекта контрастивне анализе може се закључити да оба суфикса у српском имају разнолику групу еквивалената. То је нарочито изражено код преводних еквивалената суфикса *-ler*, јер се током контрастивне анализе није издвојио одређени прототипични суфикс српског језика. За разлику од њега преводни еквиваленти суфикса *-er* јављају се искључиво у виду именичких деривата, при чему се суфикс *-lo* може издвојити као његов прототипичан суфикс. То проистиче из чињенице да његови деривати представљају најбројнију групу еквивалената, и да се у оквиру његових изведеница еквиваленција у немачком и српском остварује на сва три нивоа: формалном, денотативном и конотативном.

КОРПУС

ДРНЈ: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* (www.dwds.de)

Дуден: *Duden Universalwörterbuch* (www.duden.de)

Матер (1970): Е. Матер, *Rückläufiges Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*, Leipzig.

Николић (2000): М. Николић, *Обраћни речник српскога језика*, Београд: Матица српска.

НХУР (2005): *Deutsch-kroatisches Universalwörterbuch*, Zagreb.

РМС (1967–1976): *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књига I–VI, Нови Сад: Матица српска.

<https://de.wordhippo.com/de>

ЛИТЕРАТУРА

Баесков (2002): Н. Baeskow, *Abgeleitete Personenbezeichnungen im Deutschen und Englischen*, Berlin: Walter de Gruyter.

Бабић (1991): С. Babić, *Творба riječi u hrvatskom književnom jeziku*, друго издање, Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Бугарски (2006): Р. Bugarски, *Žargon*, Београд: Библиотека XX век.

Клајн (2003): И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику*, Други део, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Кунхолд и др. (1975): I. Kühnhold, O. Putzer, H. Wellman, *Deutsche Wortbildung: Typen und Tendenzen in der Gegenwartssprache. Hauptteil 2. Das Substantiv*, Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.

Лалић (2012): М. Lalić, *Imenička tvorba u njemačkom i srpskom jeziku na primjeru ekspresivnih imenica sa značenjem lica*, *Riječ*, br. 8, Nikšić: Filozofski fakultet Nikšić, 130–147.

Лоде (2006): М. Lohde, *Wortbildung des modernen Deutschen. Ein Lehr- und Übungsbuch*, Tübingen: Narr Verlag.

Моч (1999): W. Motsch, *Deutsche Wortbildung in Grundzügen*, Berlin: Walter de Gruyter.

Недељковић, Мијовић (2020): Д. Недељковић, С. Мијовић, Експресивни именички деривати са суфиксом *-ling* у немачком језику и његови преводни еквиваленти у српском језику, *Зборник радова са XIV међународној научној скупи одржаној на Филолошко-уметничком факултету у Крајујевцу* (25–27. 10. 2019), Књига I, Крагујевац: ФИЛУМ, 333–350.

Ристић (2004): С. Ристић, *Експресивна лексика у српском језику*, Београд: Институт за српски језик.

Флајшер, Барц (1995): W. Fleischer, I. Barz, *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Флајшер, Барц (2012): W. Fleischer, I. Barz, *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*, Tübingen: de Gruyter Studium.

Sofija I. Mijović

Danica B. Nedeljković

Universität Kragujevac

Fakultät für Philologie und Künste

Lehrstuhl für Germanistik

EXPRESSIVE NOMINALE DERIVATE AUF *-(L)ER* IM DEUTSCHEN UND DEREN ÄQUIVALENTE IM SERBISCHEN

Zusammenfassung: In dem vorliegenden Beitrag werden deutsche expressive Derivate auf *-ler* und *-er* sowie ihre entsprechenden Äquivalente im Serbischen behandelt. Das Suffix *-er* zeichnet sich im heutigen Deutschen durch seine Polyfunktionalität aus. Aus diesem Grund umfasst diese Untersuchung ausschließlich deverbale Derivaten mit dem Suffix *-er*, in denen der Anschein entsteht, als handele es sich um das Suffix *-ler*. Deshalb werden expressive Personenbezeichnungen auf Suffix *-ler* und *-er* zuerst nach strukturellen und semantischen Kriterien analysiert. Beim kontrastiven Vergleich hat die Analyse das Ziel, Gemeinsamkeiten und Unterschiede der Wortbildungsmuster von deutschen und serbischen Lexemen zu untersuchen und lexikalische Einheiten der Ausgangssprache mit serbischen Äquivalenten zu vergleichen.

Schlüsselwörter: Wortbildung, explizites Derivat, Suffix *-ler*, Suffix *-er*, Expresivität, Äquivalenz, Deutsch, Serbisch.